

ВІДГУК

**офіційного опонента Лук'янченка Миколи Івановича,
доктора педагогічних наук, професора,
завідувача кафедри теорії та методики фізичного виховання
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
на дисертацію Т.М. Фаласеніді «Педагогічна підтримка учнів з
гіперактивним розладом у загальноосвітній школі США»,
представлену на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки**

Партнерські взаємозв'язки України і США у галузі освіти розкрили можливості науковцям обох країн для пізнання та обміну досвідом як методологічного, так і змістово-практичного характеру. Серед інших функціонування й реалізація завдань освіти на засадах рівного доступу до якісної освіти незалежно від соціального, матеріального чи психофізичного стану. Для України контекст навчання дітей з гіперактивним розладом є відносно молодим напрямом для теорії та практики освіти.

В останні роки одним із пріоритетних напрямів державної політики США щодо навчання дітей з особливими освітніми потребами, зокрема дітьми з гіперактивним розладом, а також визначальною умовою розвитку освітнього середовища є педагогічна підтримка учнів з особливими освітніми потребами, до яких належать і діти з гіперактивним розладом, у загальноосвітній школі. Тому, наукове дослідження Терези Миколаївни Фаласеніді «Педагогічна підтримка учнів з гіперактивним розладом у загальноосвітній школі США», безперечно, є актуальним і своєчасним. Кожна країна має певні традиції в організації освіти. Попри достатньо інтенсивну динаміку в нашій державі педагогічних пошуків, варто вказати на наявність низки проблем із розроблення наукового супроводу навчання учнів із гіперактивним розладом. Водночас достатньо відчутні результати таких досліджень та практичного досвіду одержані в США. Його актуальність зумовлена й ухваленням низки державних актів і нормативних документів щодо реформування національної освіти.

Відповідно погоджуємося з дисертанткою стосовно того, що зазначена проблема досі не отримала належного висвітлення у вітчизняній педагогічній компаративістиці, а тому її дослідження є на часі. На сьогодні у науковому педагогічному доробку в Україні відсутній компаративний аналіз напрямів та сутності надання педагогічної підтримки учням з гіперактивним розладом на рівні школи у США на засадах системності, що засвідчує наукову новизну і практичну значущість представленої дисертації.

Тему дисертаційного дослідження затверджено Вченою радою Національного університету «Львівська політехніка» (протокол № 61 від

23.04.2013 р.) і узгоджена в бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології НАПН України (протокол № 6 від 18.06.2013 р.). Роботу виконано в межах теми комплексного дослідження кафедри соціології та соціальної роботи Національного університету «Львівська політехніка» «Соціогуманітарний вимір регулювання проблем сучасного українського суспільства» (державний реєстраційний № 01 12JJ007338).

Основні складові наукового апарату дисертаційного дослідження (мета і завдання, об'єкт і предмет, наукова новизна, практичне значення) сформульовані кваліфіковано.

Висновки дисертаційного дослідження підтверджується обговоренням отриманих результатів на міжнародних науково-практичних конференціях та значною для рівня кандидатської дисертації кількістю опублікованих автором праць з тематики дослідження (14 одноосібних публікацій), у тому числі і у зарубіжжі.

Проведена експертиза дисертаційного дослідження переконливо доводить, що структура дисертації Т. М. Фаласеніді відображає послідовність виконання завдань, сформульованих автором для вирішення досліджуваної проблеми. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків до розділів, висновків, додатків. Останні вміщують цінний матеріал для практичного використання результатів дослідження.

Заслуговує на високу оцінку *джерельна база* наукового дослідження. Дисертанткою опрацьовано 327 джерел, з них 155 – англійською мовою, більшість з яких були опубліковані останнім часом, що свідчить про обізнаність автора в актуальних питаннях досліджуваної проблеми. Системний аналіз законодавчих актів і офіційних документів державних установ США щодо розвитку педагогічної підтримки та інклюзивної освіти та вивчення наукової та науково-методологічної літератури дозволили автору обґрунтувати періодизацію процесу розвитку педагогічної підтримки в загальноосвітній школі США.

Логічно гармонізовану послідовність становлять такі розділи дисертації:

Розділ 1 «Теоретико-методологічні основи педагогічної підтримки учнів з гіперактивним розладом у загальноосвітніх закладах». Осмислене трактування (с. 27-47) сутності базових термінів («педагогічна підтримка», «педагогічний супровід», «шкільне консультування», «шкільне керівництво») дало авторові можливість концептуалізувати поняттєво-категоріальний апарат. На окрему увагу заслуговує понятійно-змістовий аналіз проблеми розвитку теорії і практики педагогічної підтримки, здійснений у першому розділі на основі інтерпретації результатів теоретичних праць українських і зарубіжних учених (Ш. Амонашвілі, І. Бех, О. Газман, Р. Кайшева, В. Кремень, Л. Рулі, В. Фауст, С. Ханд, В. Шпак та ін.). У розділі уніфіковано визначення поняття «педагогічна

підтримка» (с. 18-25), яке трактується як цілісний початково-виховний процес, що скеровує до розвитку потенціалу дитини в умовах сприятливого навчального середовища, яке мотивує до формування академічних, соціальних навичок та долання труднощів з максимальною самостійністю дитини; здійснено теоретичний аналіз основних понять, які характеризують педагогічну підтримку; визначено основні чинники зародження педагогічної підтримки в США; розроблено авторську періодизацію розвитку педагогічної підтримки.

Дисертантка здійснила ретроспекцію поняття «гіперактивний розлад», подала опис психолого-педагогічної характеристики учнів з гіперактивним розладом, розглянула умови організації практики педагогічної підтримки учнів з гіперактивним розладом, вказала на особливості педагогічної підтримки.

Дисертаційна робота Т. М. Фаласеніді оригінальна також і тим, що в ній узагальнено теоретичні погляди та практичний досвід американських педагогічних персоналій (С. Ріф, Ф. Бемак, С. Зенталь, Дж. ДуПауль та ін.), які зробили значний внесок у розбудову організації навчання учнів з гіперактивним розладом, обґрунтовують основні положення використання диференційного підходу навчання учнів з гіперактивним розладом.

Розділ 2. «Практика педагогічної підтримки учнів з гіперактивним розладом у загальноосвітніх школах США». Ґрунтовна теоретична основа, широка джерельна база та адекватні методи дослідження дозволили авторові детально розкрити психолого-педагогічний контекст досліджуваної проблеми, виявити та охарактеризувати особливості розвитку дітей з гіперактивним розладом та їхнє врахування під час організації навчально-виховного процесу.

Доречним є детальне висвітлення методичних напрацювань американських колег щодо організації навчання дітей з гіперактивним розладом у загальноосвітній школі, а саме педагогічні настанови, покрокове проведення уроку (с. 109-111), педагогічні прийоми підтримки дитини під час вивчення основних дисциплін в початковій школі (с. 112-115). Важливу роль при написанні роботи відіграв той факт, що дисертантка мала змогу безпосередньо працювати в одній групі з фахівцями США, які мали досвід роботи з дітьми з гіперактивним розладом.

Цікавим є те, що авторка визначила низку показників ефективності надання якісної освіти учням з гіперактивним розладом, до них віднесено: право на інклюзивне навчання, укладання індивідуального навчального плану, міждисциплінарний підхід, роль шкільного консультанта у визначенні потреб (академічних, соціальних) учня з гіперактивним розладом; диференційоване навчання; співпраця між батьками дитини з гіперактивним розладом та адміністрацією навчального закладу.

Проведене теоретико-методологічне вивчення має важливе практичне значення, оскільки отримані результати дослідження надали авторові підстави визначити чіткі перспективи творчого використання досвіду теорії і практики

організації навчання учням з гіперактивним розладом в США в умовах оптимізації діяльності системи освіти України.

Розділ 3. «Реалізація педагогічної підтримки учнів з гіперактивним розладом у загальноосвітніх школах України». У розділі охарактеризовано сучасний стан педагогічної підтримки учнів з гіперактивним розладом у загальноосвітній школі України, описано процедури визначення освітнього маршруту учні з гіперактивним розладом в системі освіти України, проаналізовано нормативні та законодавчі акти, які гарантують право на освіту учням з особливими освітніми потребами. Становить інтерес можливість використання досвіду педагогічної підтримки учнів з гіперактивним розладом у загальноосвітній школі в Україні. Дисертантка порівнює основні принципи, організацію навчального-виховного процесу, форми навчання учнів з гіперактивним розладом у США та Україні, визначає потенційні можливості використання американського досвіду у вітчизняній практиці і рекомендує можливі напрями реформування системи загальної та середньої освіти на рівні держави та загальної середньої школи (с. 166).

Слід вітати широке використання дисертантом таблиць і рисунків для посилення презентації результатів виконання першого і наступних завдань.

Ознайомлення із текстом дисертації, автореферату, змістом публікацій Фаласеніди Т.М. дає змогу констатувати таке. Виконана робота дає вагому інформацію щодо надання педагогічної підтримки учням з гіперактивним розладом у загальноосвітній школі США. Поміж найсуттєвіших отриманих наукових результатів слід зазначити такі: вперше в Україні на основі науково-педагогічного дослідження здійснено комплексний аналіз розвитку педагогічної підтримки в загальноосвітній школі США; визначено подібне і відмінне в організації надання педагогічної підтримки; виявлено дидактичні умови реалізації педагогічної підтримки учнів із гіперактивним розладом (структуру та алгоритм укладання індивідуального навчального плану; поведінкові програми; адаптацію та модифікацію навчального середовища; форми організації навчання, методики навчання і корекції поведінки); встановлено можливість впровадження ідей американського досвіду у вітчизняну педагогічну практику; *удосконалено* наукові положення щодо змісту, форм і методів реалізації педагогічної підтримки учнів з гіперактивним розладом у загальноосвітній школі.

Здобутки дисертаційного дослідження акумулюються у висновках, обґрунтованість яких не викликає сумніву з огляду на змістовність здійсненої наукової розвідки, яка характеризується як науковою значущістю, так і практичною корисністю.

Представлені у дисертації додатки суттєво розширюють уявлення як про масштабність роботи, так і про її завершеність, а отже є доцільними.

Основні положення дисертаційного дослідження викладено у 17 працях (із них 14 одноосібні), з яких 5 статей – у наукових фахових виданнях, 1 стаття – у науковому виданні, що входить до наукометричної бази даних, 1 стаття – у науковому міжнародному виданні, 9 – у збірниках матеріалів конференцій, 1 матеріал – навчально-методичні вказівки.

Дисертаційного дослідження має практичне значення, яке полягає у тому, що його результати можуть бути використані викладачами вишів для читання курсів лекцій у підготовці майбутніх учителів, асистентів учителів, соціальних педагогів для роботи у загальноосвітній школі, а також для фахівців з управління освітніми закладами – у розв'язанні проблем організації навчально-виховного процесу ЗОШ з інклюзивною формою навчання.

Зміст автореферату й основних положень дисертації ідентичні.

Оцінюючи загалом позитивно дисертаційну роботу Т. М. Фаласеніді, у контексті наукової дискусії висловлюємо такі зауваження і побажання:

1. Як зазначалося вище, здобутком дисертантки є розроблення авторської періодизації розвитку педагогічної підтримки у США форматі 9 періодів. Водночас, дисертант не розкрила критерії, на основі яких була розроблена зазначена періодизація.
2. На нашу думку, доцільним було б більш докладно представити специфіку діяльності шкільного консультанта у складі міждисциплінарної команди.
3. У дисертаціях з компаративісти варто пропонувати «Перелік умовних позначень», зазначаючи певне скорочення та його повну назву мовою оригіналу разом з інтерпретацією українською мовою, що значно полегшить розуміння змісту дисертації для пошукачів, які поглиблюватимуть тему наукового дослідження.
4. У підрозділі 3.2., де йдеться мова про український досвід педагогічної підтримки учнів з гіперактивним розладом у загальноосвітній школі, автором більше уваги приділено відмінностям і недостатньо висвітлено спільні риси педагогічної підтримки учнів з гіперактивним розладом цих країн в контексті проблеми дослідження.
5. На нашу думку розділ 3.1. розділу 3 переобтяжений витягами з нормативних актів, таким чином нівелюється загальна ідея параграфу. Варто було б скоротити цю інформацію або винести у додатки.
6. У тексті дисертації виявлено окремі технічні огріхи та комп'ютерні помилки.

Проте висловлені зауваження та побажання суттєво не впливають на високу позитивну оцінку роботи і не знижують її загальної цінності. Результати наукового дослідження Фаласеніді Т.М. заслуговують на вивчення при вдосконаленні діяльності системи освіти України, укладанні навчальних планів і програм, написанні навчальних посібників і підручників. Для науковців,

аспірантів та магістрантів проведення дослідження становитиме важливе підґрунтя подальшого наукового пошуку у сфері історії та теорії зарубіжної педагогічної думки і практики.

Висновок. Дисертаційна робота «Педагогічна підтримка учнів з гіперактивним розладом у загальноосвітній школі США» є ґрунтовною завершеною самостійною науковою працею, виконаною на високому науковому рівні, яка за своєю науковою новизною, теоретичним і практичним значенням одержаних результатів відповідає присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а її автор Фаласеніді Т. М. заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,

завідувач кафедри теорії та методики фізичного виховання

Дрогобицького державного педагогічного університету ім. Івана Франка

Лук'янченко М.І.

Підпис Лук'янченка М.І. засвідчую

доктор педагогічних наук, професор,

проректор з наукової роботи

Пантюк М.П.